

SBM1226 Blegsø Banke II, etape 1

Kulturhistorisk rapport

Udgravning af grubekompleks med lille hankekop i forgrund (X117)

Voerladegård sogn, Tyrsting herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.04.11. Sb.nr. 123.

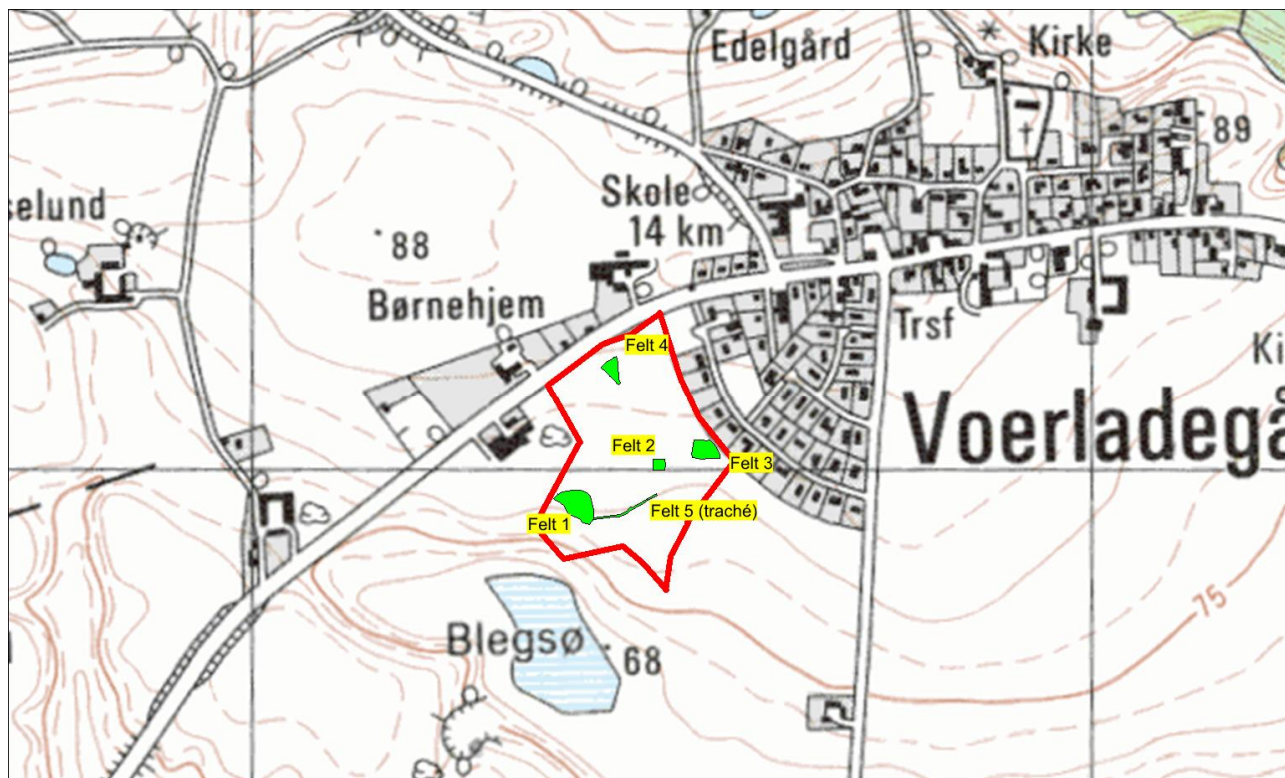
Beretning for systematisk udgravning af Blegsø Banke II, etape 1, bestående af et hus og diverse aktivitetsspor fra jernalderen, primært fra førromersk jernalder. Daglig leder Louise Søndergaard, Skanderborg Museum, september 2011.

SKANDERBORG MUSEUM

Undersøgelsens forhistorie

I forbindelse med forestående byggemodning i lokalplanområde 1030 - Blegsø Banke II har Skanderborg Museum gennemført en arkæologisk udgravning på ca 2555m². Områderne ligger på matrikelnr. 20ar Voerladegaard sogn, Tyrsting Herred stednr. 16.04.11, sb. 123.

Herover ses lokalplansområdet (rød omkransning) med de 5 udgravningsfelter på 4cm kort

Der findes en hel del fortidsminder omkring Voerladegaard, Syd for det berørte område har Horsens Museum (som før kommunesammenlægningen var ansvarlig for området) foretaget arkæologiske udgravninger i 2002 - HOM 1627 Blegsø Banke. Her blev der undersøgt en gravplads fra vikingetid samt resterne af en mulig neolitisk langhøj (sb 107 og sb 114).

Forundersøgelsen, som dækkede hele lokalplans-området frembragte bl.a. spor af bebyggelse fra den førromerske jernalder og jernalder i form af min 6 langhuse.

Nærværende beretning omhandler etape 1 af Blegsø Banke II, der koncentrerer sig i den østlige del af udstykningsområdet, hvor forundersøgelsen påviste de færreste anlægsspor af arkæologisk interesse. To mindre interesseområder var udpeget her. Mod vest skulle der etableres regnvandsbassin og kloaktrachée, og derfor skulle områderne her også systematisk udgraves.

Administrative data

D. 25. februar 2010 retter Skanderborg Kommunes Planlægningsafdeling henvendelse til Skanderborg Museum med en forespørgsel om behov for arkæologisk forundersøgelse i

forbindelse med forslag til lokalplan 1030, nyt boligområde sydvest for Voerladegaard. De ønsker et område på i alt 3,9ha undersøgt.

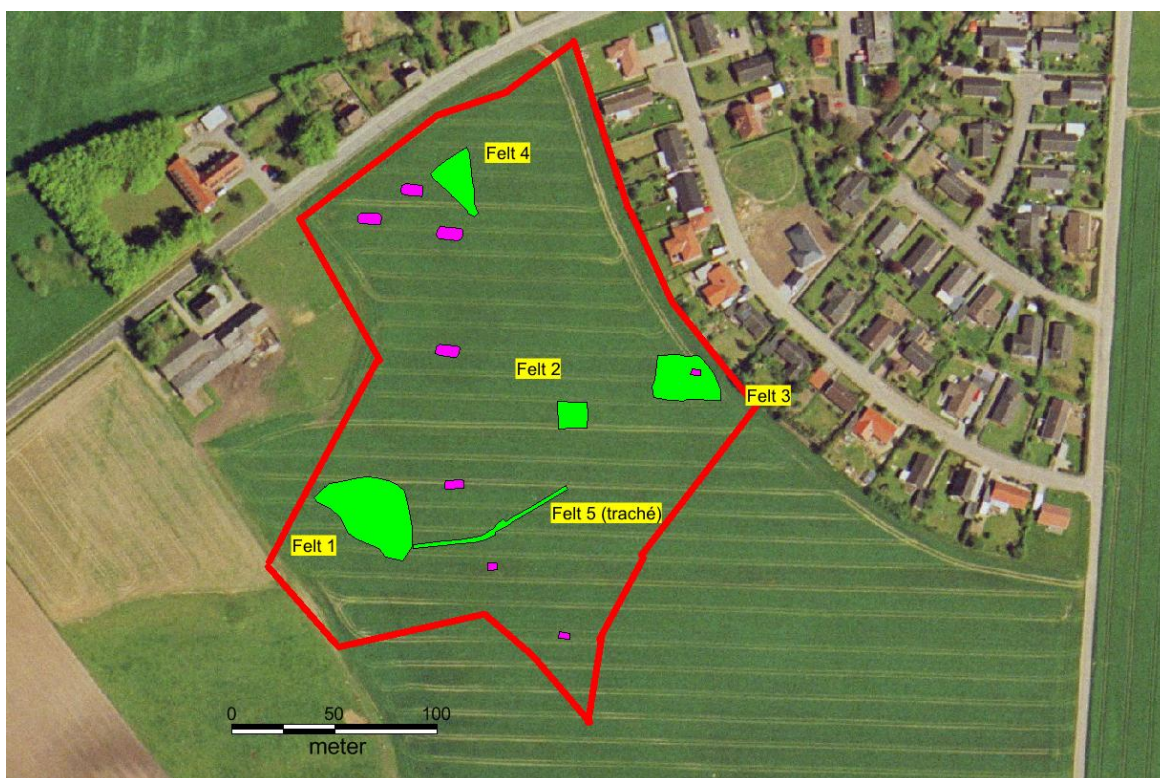
Forundersøgelsen blev delvist udført fra d. 2-5. samt d. 23. maj 2011.

På baggrund af de af museet udpegede arkæologiske interesseområder, revurderede og ændrede kommunen deres udstykningsplaner. I stedet for at være opdelt i en nordlig og sydlig etape, blev arealet nu delt mellem en vestlig og en østlig - henholdsvis 2 og 1. Kommunen ønsker etape 1 systematisk undersøgt, mens etape 2 er udsat på ubestemt tid.

Den systematiske undersøgelse blev udført fra 6-16. september 2011.

Bygherre er Skanderborg Kommune, og det er dem, der finansierer forundersøgelsen. Kontaktpersonen i forhold til forundersøgelsen/byggemodningen er ingeniør Martin Simonsen.

Skanderborg Museum er ansvarlig for undersøgelsen samt opbevaring af originaldokumentation og indsamlede genstande efter undersøgelsen afslutning.

Herover ses de 5 interessefelter og deres placering i forhold til de i forundersøgelsen fremkomne huse (markeret med lilla farve). Den røde afgrænsning markerer hele lokalplanens samlede område. Bortset fra felt 3, hvori et enkelt hus er fremkommet, er det tydeligt, at udgravningsfelterne udgør de yderste grænseområder af bebyggelsesområderne.

Periode	Underperiode	Kalenderår f./e. Kr.	
Middelalder		1536	
		1066	
Vikingetid		1066	
		750	
Jernalder	Germansk jernalder	750	
	Romersk jernalder	400	
	Førromersk jernalder	0	Kr. f. år
		500	Gruber og hus K9
Bronzealder	Yngre bronzealder	500	
	Ældre bronzealder	1700	
Yngre stenalder (Neolitikum)	Sen-neolitisk tid	1700	
	Enkeltgravstid	2400	
	Mellem-neolitisk tid (tragtbægerkultur)	2800	
	Tidlig-neolitisk tid (tragtbægerkultur)	3300	
		3900	
Ældre stenalder	Ertebøllekultur	3900	
	Kongemosekultur	5400	
		6800	
	Maglelosekultur	9000	
Ældste stenalder	Ahrensburgkultur	9000	
	Brommekultur		
	Federmesserkultur		
	Hamburgkultur	12500	

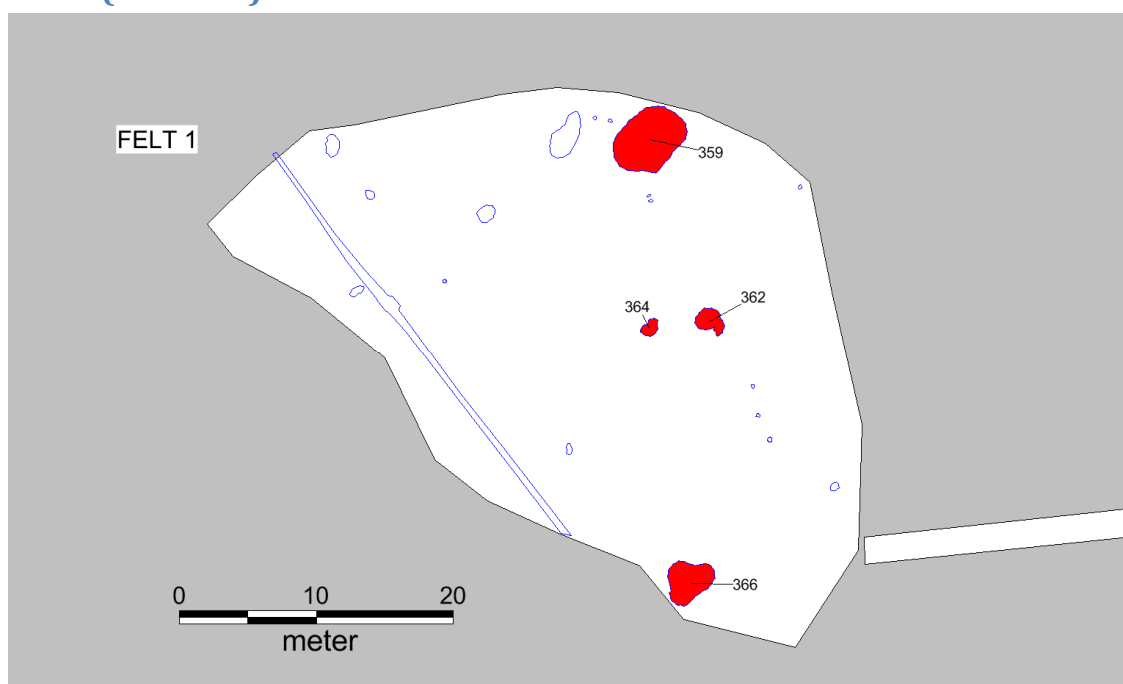
Tidslinjen herover viser opdeling og tidsfølgen af oldtidsperioder i DK. Ved Voerladegaard er det primært fra den tidlige del af jernalderen, der i denne omgang er gjort fund. Syd for denne udgravning er der dog fundet både langhøj fra stenalder og en gravplads fra vikingetid, så historie er der masser af!

Undersøgelsens resultater

Udgravningen er som ovenfor nævnt fordelt på i alt 5 forskellige udgravningsfelter samt et aflangt trachée, og felterne ligger forholdsvis spredt på matriklen. Felt 1 længst mod vest, hvor et regnvandsbassin skal etableres, felt 2 og 3 mod øst og felt 4 mod nord. Trachéet, som herfra benævnes felt 5 løber fra Ø-V med udgangspunkt i felt 1.

På de i alt 2555m² blev der registreret 78 anlæg, heraf er 1 brønd, 1 grøft, 20 gruber/grubekomplekser, 16 stolpehuller, 2 kulturlagslignende plamager, 9 er ikke-tolkbare, 25 var naturlig variation og 4 viste sig at være moderne nedgravninger.

Felt 1 (1195m²)

Felt 1 med markering af de omtalte anlæg. På 4cm kortet ses feltets placering ud til skrænten, som når ned til Blegsø.

Dette felt er beliggende i den vestligste yderkant af det oprindelige "interesseområde 1" (se evt. forundersøgelserapport). Her skal etableres regnvandsbassin, og da dette pludselig skulle gøres større efter forundersøgelsens afslutning, blev det besluttet at undersøge hele udvidelsen. Som ventet var anlægstætheden begrænset her i bebyggelsens yderkant, og udover nogle keramikførende grubekomplekser og gruber, var der intet særligt at bemærke her.

Undergrunden i feltet var sandet og gruset ler, og umiddelbart kunne en funktion ikke tilknyttes grubekomplekserne A366 og A359. Ved et snit gennem A366 var der dog tydeligvis yderligere nedgravninger i bunden af anlægget, som gik dybere ned end selve hovedgruben - dybeste nedgravning var 128cm. Da undergrunden i dette niveau er meget leret, og nedgravningerne stopper lige over et sandet lag, kan indikere at hovedformålet har været lertagning. Der er generelt få lerede området på aralet, og der skulle generelt bruges masser af ler til både fremstilling af keramik og til klining af husenes vægge.

Grubekomplekset A366, pilene markerer de to nedgravninger i bunden af gruben

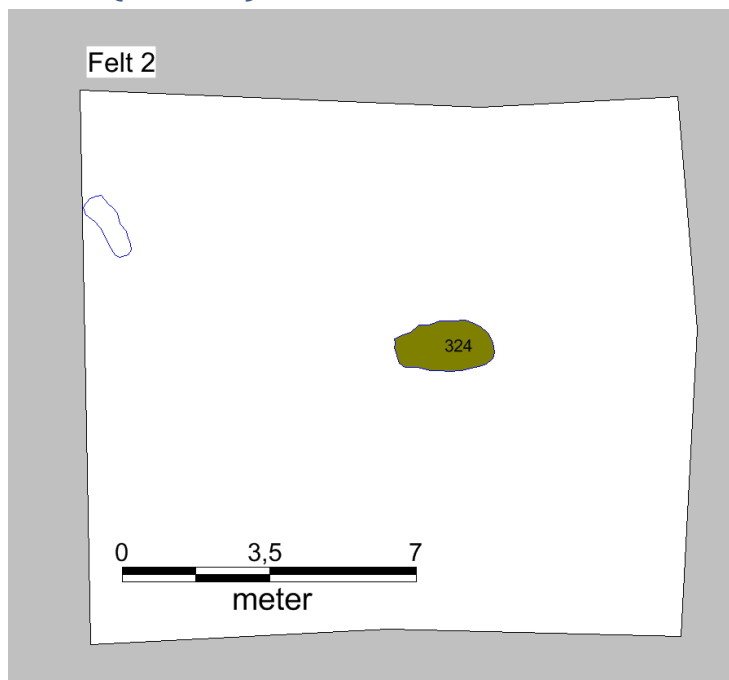
Det andet grubekompleks A359 var kun nedgravet til 57cm dybde, og selvom der ved maskinsnitningen kunne anes to nedgravninger, kunne fylden ikke adskilles, hvorfor brug/opfyldning må have været samtidig. I laget var der en del keramik, som kan henføres til den førromerske jernalder - flere randskår antydede en datering til periode I (X129 og X130). Grubernes primære funktion er uvis, men den sekundære funktion af affaldsgrube skal sandsynligvis dateres i den kan formentlig kædes sammen med den tidlige førromerske bebyggelse, som er beliggende under 100m mod NØ (K4 fra forundersøgelsen ligger under 70m væk).

Felt 1 har sandsynligvis udgjort den yderste forpost af den førromerske bebyggelse (beliggende i "interesseområde 4" jvf. forundersøgelserapporten). Med Blegsø liggende lige nedenfor skråningen mod vest, har det været nem adgang til vand, og da undergrunden her også har indeholdt ler til materialebrug, har det været et oplagt arbejdsområde.

Gravemaskinen er en kærkommen hjælp til at snitte de store grubekomplekser, men efterfølgende skal snittet stadig renses pænt af, så lagene står tydeligt frem og dermed kan fortælle om anlæggets funktion. Også i regnvejr!

Felt 2 (181m²)

Felt 2 med den formodede jordfæstegrav

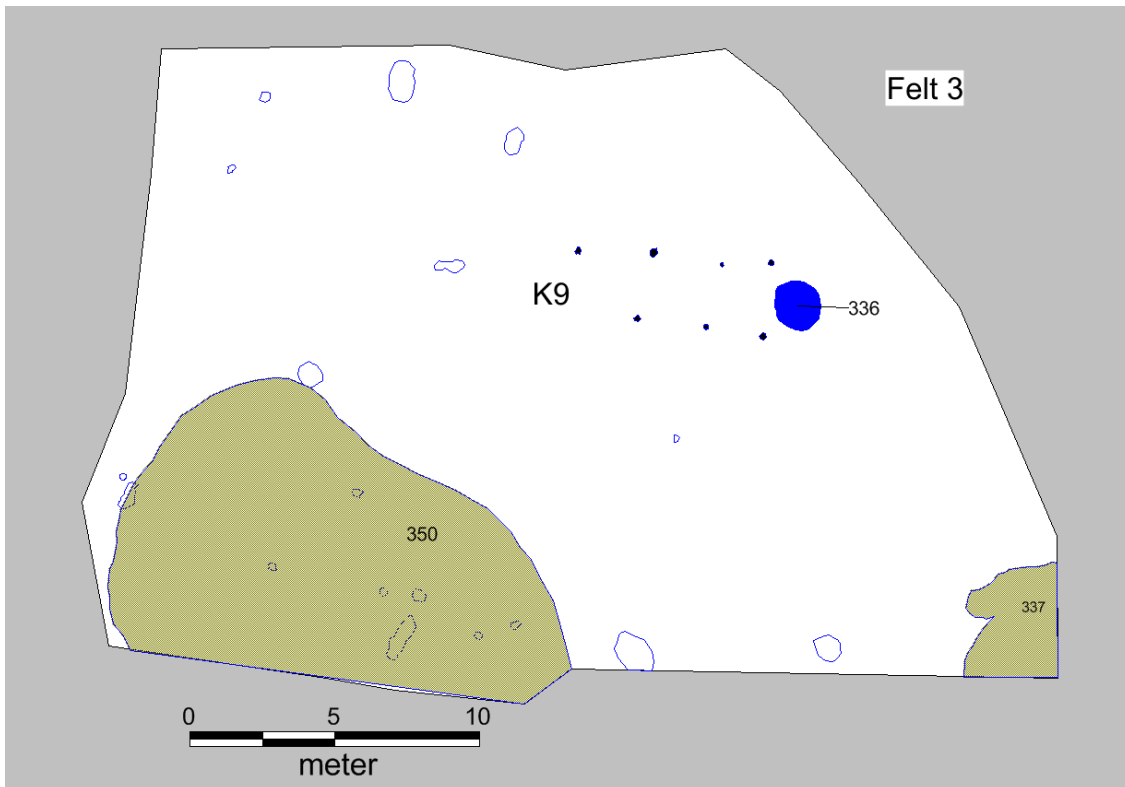
Dette felt svarer til det oprindelige "interesseområde 2" i forundersøgelsesrapporten. Det Ø-V orienterede anlæg A324 blev i forundersøgelsen opfattet som en mulig jordfæstegrav, og dermed udgravet som en sådan i den systematiske undersøgelse (se figur næste side). Der var tale om et ovalt/rektangulært anlæg som målte 260X104m. Anlægget blev 123cm dybt, men holdt ikke sin regulære form hele vejen ned. Omtrent 60cm nede skete der en markant indsnævring i anlæggets vestende, og en mere beskeden i østenden. Sammenlagt blev anlægget omtrent 120cm kortere - 40cm i østenden, 80cm i vestenden. Der kom masser af store sten, heriblandt en virkelig stor sten, som målte 120x45cm, samt en del hele og fragmenterede kværnsten (X100, X102, X103, X105, X107, X108, X109, X110). Herudover fremkom en hel fin slibesten (X106), samt fragmenter af lerblokke (X101 og X112). Der blev ikke gjort mange keramikfund. Udover lidt spredt, ukarateriskisk keramik i fylden, fremkom der i vestenden et par fragmenter af et lerfad (X104), som henføres til førromersk jernalder.

Udover form og orientering var der konkluderende ikke noget, som indikerer at dette skulle være en jordfæstegrav. Der er nærmere tale om en særligt type grube af uvis funktion. Den kan dog i høj grad sammenlignes med nogle lignende gruber fra en anden udgravet lokalitet (SBM1219 Kalbylund 1). Her blev der fundet rigtig mange af disse såkaldte "kværnstensgruber", som ligeledes dateres i førromersk jernalder. Den foreløbige tese kører på, om der kan være tale om hørrødningsgruber, men dette bliver forhåbentlig klart, når de makrofossile prøver analyseres. Der er taget jordprøver fra den nederste del af balken i A324.

A324 i henholdsvis fladen og ved bundniveau. Pilen viser placeringen af den fine, hele slibesten (X106)

Felt 3 (615m²)

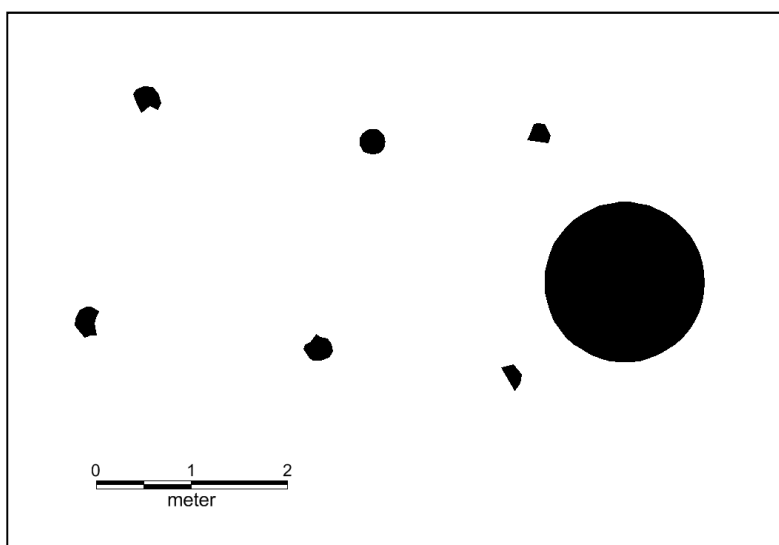

Felt 3 med K9 og øvrige omtalte anlæg

Feltet er i overensstemmelse med det oprindelige "interesseområde 3" fra forundersøgelsen. I felt 3 var der i forundersøgelsen registreret et treskibet hus K9 (K5 i FU) og en brønd A336.

Udvidelsen bød desværre ikke på flere tagbærende stolper, og bevaringsforholdene her var generelt så ringe, at de stolper, som var snittede i forundersøgelsen var borte, Der fremkom spredte anlæg i form af gruberester og stolpelignende anlæg, men intet som direkte kunne relateres til huset.

K9: lille 3-skibet hus

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

[Spør efter de tagbærende stolper i det lille hus K9 med brønden A336 mod øst](#)

Beskrivelse: Konstruktionen er 4,5m langt og 2,5m bredt og består af 3 sæt tagbærende stolper. Der kan have været yderligere stolper, men til trods for det meget tykke muldlag i dette felt (op til 1m) var bevaringsforholdene ret ringe. Stolperne er 20-27cm brede og 7-18cm dybe med fyld af lysgråligt - brunt sand med få trækulsnister, alle er diffust afgrænsede. Stolperne står nogenlunde regulært med 2-2,4m mellem de tagbærende sæt.

Datering/tolkning: Der blev ikke gjort fund i stolperne, og fund i de omgivende anlæg kan alene dateres til jernalder. Husets størrelse og de øvrige husfund på arealet sandsynliggør dog en datering i den førromerske jernalder.

A336 Brønd

Brønd

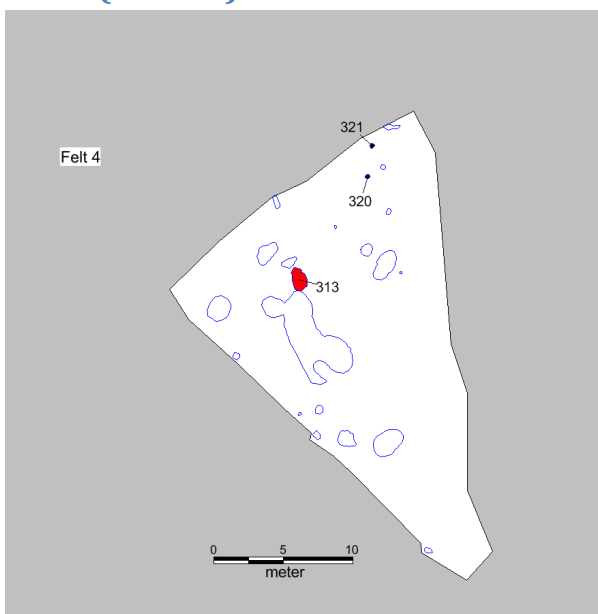
En brønd er et hul gravet for at skaffe vand. Gennem størstedelen af oldtiden er en brønd blot et ofte smalt og dybt hul med ret stejle sider, som kan være foret med træ, enten i form af pileflet, en udhulet træstamme (en holk) eller en bygget kasse af træ.

Brønden set i henholdsvis flade og snit. Fladbundet anlæg med meget homogent fyld.

Beskrivelse: Ø=170cm D=153. Ret lige sider og flad bund, fyld af homogent gråbrunt/brunt let leret sand med en del småsten og få trækulsnister. Nederst et lystgråligt nedsivningslag. Der blev fundet få grove keramikskår i fylden, som kan henføres til jernalder. Brønden og det lille hus K9 ligger ret tæt, og har dermed ikke nødvendigvis været i anvendelse samtidigt. Det er imidlertid en mulighed at det lille hus har været en art arbejdshytte eller anden konstruktion, hvor en nærliggende vandforsyning har været formålstjenlig.

Felt 4 (380m²)

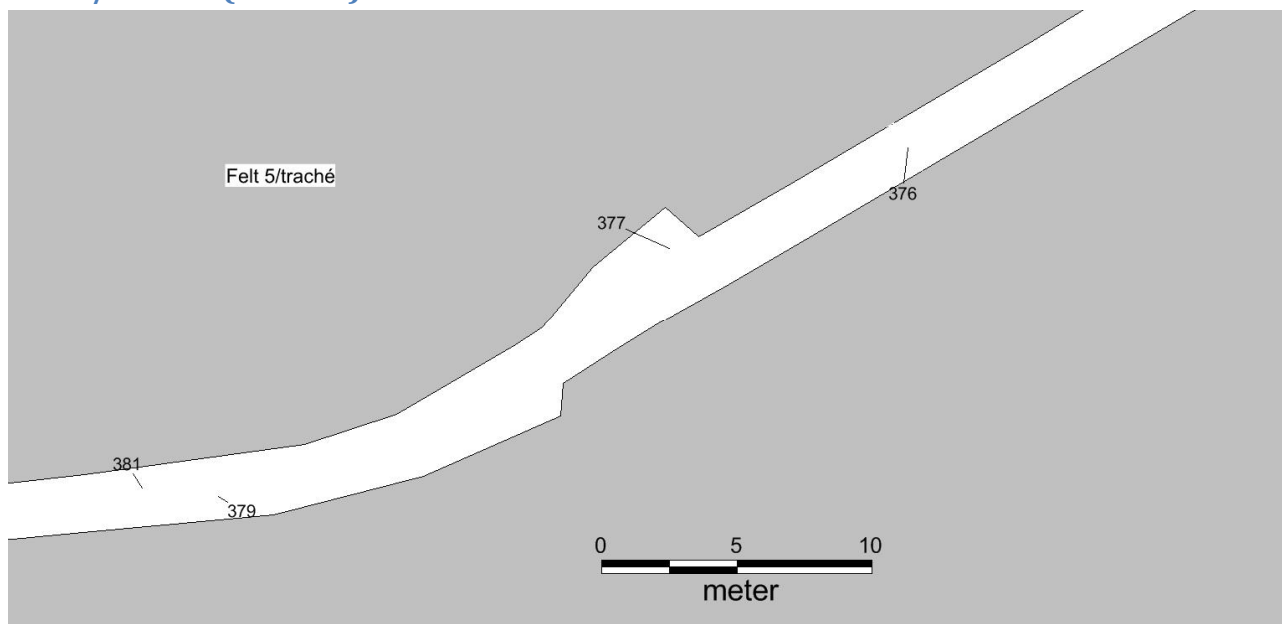

Felt 4 med de omtalte anlæg markeret

Dette felt udgør den nord-østligste grænse af det oprindelige "interesseområde 4", hvor bebyggelse i form af 4 huse fra ældre førromerks jernalder er beliggende. Her er bebyggelsen tydeligvis afsluttet, for feltet bød på ganske få gruberester (bla. kogegruben A313) og alene to

gode stolpehuller (A320 og A321), Stolperne kan muligvis knyttes til en konstruktion, muligvis et hegnsforløb, som orinterer sig nordpå, men det er uvist.

Felt 5/traché (181m²)

Centralt udsnit af felt 5/trachée med de omtalte anlæg

Dette forløb var ikke med den oprindelige plan for den reviderede udstykning, men eftersom en kloakledning mellem parcellerne og regnvandsbassinet var påkrævet, blev hele trachéet afdækket, da det skulle forløbe tværs gennem "interesseområde 1". Her fremkom spredte anlæg, hvilket understøttede billedet fra forundersøgelsen, hvor netop denne bræmme var forholdsvis fundtom.

Det mest interessante var et N-S gående grøftlignende anlæg i form af A376. I fladen så grøften lidt utydelig ud med sit lyse gråbrunlige sandede ler-fyld, men i snit var den mere markant med trækulsnister, rundbundet Ø=37cm, D=24cm.

Herudover var der en spændende grube (A377) med masser af rødbrændt ler i et tykt lag midt i gruben. Det virker dog ikke som en ovn, men ihvertfald synes der at være foregået en pyroteknisk handling i anlægget. I bunden lå et større fragment af en kværnsten (X116). Stenarten ligner amfibolit og ser krakeleret, muligvis ildpåvirket ud. Den har en meget glat slibeflade. Keramik fra gruben dateres til førromersk jernalder (X122), tynde rande antyder en datering i periode I.

Herudover var der to gode stolpehuller A379 og A381, men trachéet er for smalt til at kunne redegøre for nogen konstruktion.

Sammenfatning:

Den arkæologiske undersøgelse af felterne 1 og 4 har bekræftet, at den i forundersøgelsen erkendte bebyggelse, er afsluttet i både vestlig og nordøstlig retning. Felt 1 synes at udgøre den yderste del af et arbejdsområde, som har nydt godt af en placering direkte ud til Blegsø.

Felt 2 og 3 bød ikke på uforudsete anlæg, og her var det mest interessante den lille huskonstruktion K9 med brønd, som formentlig også kan henføres til førromersk jernalder.

Felt 5 understregede med sine enkelte fund, at der ikke synes at være indblanding fra andre perioder på pladsen.

Det var så tydeligvis yderområderne af bebyggelsen, som denne etape af parceludstykningsen berørte, men det var interessant at få bekræftet, at bebyggelsen så afgjort synes afgrænset mod både syd, vest og øst.

Fremtidigt arbejde på stedet

De i denne omgang undersøgte områder er færdiggravet og frigives til jordarbejde. Det må dog indskærpes at resten af interesseområderne, som udpeget i forundersøgelsesrapporten, fortsat er u-undersøgte. Det vil være yderst interessant at få det fulde indblik i den tidlige, førromerske bebyggelse i fald etape 2 af udstykningsen bliver aktuel.

Skanderborg Museum d. 21-12-2011

Arkæolog Louise Søndergaard
